

KRÓNIKA

KOCSIS ANNAMÁRIA

MEGOSZTÓ KOMPROMISSZUM – AZ 1867. ÉVI KIEGYEZÉS 150 ÉV TÁVLATÁBÓL

Kiegyezés konferencia. Országház, Budapest, 2017. szeptember 26.

A kiegyezés 150. évfordulója alkalmából rendezett konferenciát 2017. szeptember 26-án az Országház Felsőházi termében tartották. Hermann Róbert, a Magyar Történelmi Társulat elnökének köszöntője után Kövér László, az Országgyűlés elnöke nyitotta meg a rendezvényt. Beszédében hangsúlyozta: a történeti távlat segíti az értékelést. Felhívta a hallgatóság figyelmét arra, hogy a kiegyezés politikai gyakorlata követendő példa.

A szuverenitás-megosztást, a geopolitikát és gazdasági-társadalmi modernizációt értékelte. Utóbbi esetében feltette a kérdést: Vajon a modernizáció hatása erősíti-e a nemzeti identitást? Fontosnak tartotta kiemelni azokat az eredményeket (csökkenő analfabétizmus, Budapest és az ország fejlődése), melyek hozzájárultak a nemzet építéséhez és a korszak életszínvonalának növekedéséhez.

A nyitóelőadást ifj. Bertényi Iván, a bécsi Collegium Hungaricum tudományos igazgató-helyettese tartotta. Az *1867-es kiegyezés sikerei és kudarcai 150 év távlatából* címmel a kiegyezés és a trianoni tragédia közötti kapcsolat megítélésének változását ismertette. Szekfü Gyula *Három nemzedékében* hanyatló politikát vázolt. A kiegyezésre pozitív eseményként tekintett, amely egy hanyatló korszakot zár le, rendezve az 1848 óta fennálló megoldatlan konfliktust. Szekfü Gyula szerint a bukáshoz a Széchenyi elveitől való eltávolodás vezet. Ettől eltérő Németh László nézete, mely szerint a kiegyezés egy olyan rendszert hozott létre, ami félreállította a magyarságot. Bibó István is hasonlóan negatívan ítélte meg a dualizmust.

Bertényi Iván kitért továbbá a *Cassandra-levélre* és a Trianonban bekövetkezett katasztrófára. Kossuth Lajos a közelgő évek háborúira figyelmeztetett nyílt levelében, nem láthatta előre az 1918-as eseményeket. Tehát helytelen az állítás, miszerint Kossuth Lajos megjósolta a nemzet halálát, illetve, hogy a kiegyezésről egyenes út vezetett a trianoni békediktátumig.

Az első szekció levezető elnöke Erdődy Gábor, az Eötvös Loránd Tudományegyetem oktatója egyetértett Bertényi Iván végkövetkeztetésével, majd kitért a kiegyezés külső megítélésére, felvezetve a két külföldi előadó témáját.

A szekcióban elsőként Lothar Höbelt, az Universitát Wien oktatója *Az osztrák–magyar kiegyezés a Lajtán túlról nézve* címmel tartott előadást. Az osztrák történész összefoglalójában elsősorban arra hívta fel a figyelmet, hogy a kiegyezés nem fogható fel a königgrätzi csatavesztés következményeként. Magyarországnak a Birodalmon belül különleges helyzete volt: Mária Terézia az örökös tartományokban bevezette a központi közigazgatást, Magyarországon azonban nem. 1860-ra azonban a pénzügyi válság következtében

a császári közigazgatás összeomlott, szükség volt a rendezésre. Lothar Höbelt kiemelte, a kiegyezésnek köszönhetően Ciszlajta visszakapta a parlamentjét. Referátumának másik pillére a nemzetiségi konfliktus szerepe volt. A Monarchián belüli szláv többséget nem lehet politikai többségnek tekinteni, és nem volt alapja a nemzeti függetlenségi igényüknek. Megállapította, hogy a nemzetiségi konfliktus vezetett végső soron a Monarchia széteséséhez. A kiegyezést hasznosnak ítélte meg.

A második előadó Željko Holjevac a Sveučilišta u Zagrebu oktatója a meghirdetett címtől eltérő témában tartotta meg előadását. Referátumában a kiegyezés horvát szemzőből való megítélését és a magyar–horvát kiegyezést ismertette. A kompromisszum által létrejött államalakulatot megítélése szerint sem konföderációként, sem föderációként nem lehet nevezni, így az összetett kompozit állam terminust használta. Kiemelte, hogy az 1867-es kiegyezés egy kompromisszum volt, ugyanis egyrészt Ferenc József lemondott az abszolutizmus gyakorlásáról, másrészt a magyar rendek lemondtak a független állam iránti igényükről. Ez a kompromisszum a továbbiakban jelentősen meghatározta az osztrák–magyar együttműködést.

A magyar és horvát fél között létrejött úgynevezett kis kiegyezés vagy magyar–horvát kiegyezés értelmében rendeződött a nyitott államjogi kérdés. Az 1868. évi XXX. törvény cikk Horvátország helyét a magyar koronán belül meghatározta, ennek megfelelően nem rendelkezett függetlenséggel, de különleges státust kapott. Holjevac elmondta, a magyar szakirodalom szerint Horvátország széles autonómiával rendelkezett, míg a horvát források gyakran hivatkoznak a magyar dominanciára, illetve túlkapásokra. Összegezve kiemelte, hogy Horvátország ugyan autonómiát élvezett, mégsem volt igazi állam a Monarchián belül. A magyarokkal kötött kompromisszumra a korszakban politikai sikerként tekintettek.

A konferencia második szekciójának levezető elnöke Szarka László, a Magyar Tudományos Akadémia Bölcsészettudományi Kutatóközpont Történettudományi Intézet tudományos főmunkatársa volt.

Az ebédszüneti utáni második szekció első előadója Dobszay Tamás az Eötvös Loránd Tudományegyetem oktatója volt. Referátumának címe: *Telekitől Deákig. Az 1861. évi országgyűlés megegyezési kísérletének kapcsolata az 1867-es kiegyezéssel*. Előadása a kevésbé elemzett, meg nem valósult kiegyezési elképzelésekről szólt. 1861-ben az uralkodó érdeke és a hazai törekvések ellentétesnek bizonyultak. Ferenc József minél kevesebb alkotmányos engedménnyel akarta a rendezést, míg a magyar fél a lehetséges egyezkedés kiindulópontjának az 1848-ban létrejött alkotmányos rendszert tekintette. A magyar közvéleménynek az 1860-as években nem volt egyértelmű, mit tekinthet a helyreállítandó '48 programjának: az áprilisi törvények szerinti, vagy a tisztán perszónálunió lenne-e az elérendő cél.

Dobszay Tamás hangsúlyozta, hogy témájában nem szándéka minden csoportot ismertetni. Elsőként az emigráció hazai híveit emelte ki Teleki vezetésével, majd a mérsekelt liberálisokat, akik 1848 alapelveinek átmentésén gondolkodtak. Deák nyilvános programja békülési szándékot tükrözött, ezt Kossuth is elfogadhatónak tartotta. Az 1861-es álláspont számos alapelve az 1867-es kiegyezés alapelve lett. 1865-re az Udvar és a magyar fél egyaránt eljutott a kiegyezés gondolatáig. Dobszay Tamás összegzésében

elmondta: megfontolandó, hogy az 1848-as törvények formális megtartása más irányba terelte volna-e a kiegyezés utáni politikai folyamatokat.

A következő előadást Hermann Róbert, a Magyar Történelmi Társulat elnöke tartotta, *A magyar emigráció tervei Magyarország és szomszédai jövőjéről, 1850–1867* címmel. Előadásában a kossuthi emigráció alternatív terveit ismertette, melyek a Magyarországon belüli nemzetiségek és a szomszédos országok számára készült. Kossuth Lajos első, 1949-es tervében kölcsönös segítségnyújtási kötelezettséggel megállapodást javasolt Ausztria és Magyarország között. 1850-től Teleki László gróffal folyamatosan levelezett, aki konföderációt javasolt Közép-és Kelet-Európa kisállamaival. Kossuth Lajos a lengyel, cseh, horvát, szlavón és román területek konföderációjában látta a megoldást. Az Egyesült Államok politikai berendezkedése szolgált volna mintául. 1851-ben a külpolitikai nézeteiben változás következett be, úgy ítélte meg, hogy a szomszéd nemzetekkel és a saját nemzetiségekkel való megegyezés szükséges. Elképzelése szerint a népfelség elvét az országgyűlés képviselte volna, mellé pedig az önkormányzati elvet is csatolni kellene. Az ország belső föderalizációja feleslegessé vált volna.

Hermann Róbert az 1862-es Duna Konföderáció tervét is ismertette, melynek lényege a Duna térségének összefogása volt, ezzel elkerülhető lett volna Magyarország föderalizációja. Kossuth Lajos ezt a szövetséget felbonthatónak tekintette, s korábbi elképzelésével ellentétben Csehországot kihagyta a tervezetből. Összegzésként az előadó elmondta, hogy a terv megvalósításához a külső feltételek nem voltak kedvezőek, az emigráció népszerűsége elsorvadt.

Hermann Róbert után Ligeti Dávid a VERITAS Történetkutató Intézet tudományos munkatársa tartotta meg referátumát *Solferinótól Königrätzig – Ferenc József háborúi 1859 és 1866 között* címmel. Előadását egy 1868-as Kossuth idézettel indította, mely összefoglalta a kiegyezéshez vezető áldozatos utat. A Habsburg Birodalom az 1848–49-es évi eseményeket követően Franciaországgal, majd Poroszországgal konfrontálódott, miközben mindkét alkalommal háborúba keveredett a Szárd–Piemonti Királysággal majd Olasz Királysággal. 1848–49 folyamán kísérletek indultak az észak-olasz risorgimento-ra, a Habsburg Birodalomnak e területek megtartása stratégiai fontosságú volt. 1858-ra bizonyossá vált a háború kitörése, Ausztria ultimátumával kitört az 1859. évi szárd–francia–osztrák háború, az első, Magentánál elszenvedett osztrák vereséget a solferinói csata még súlyosabb veresége követte. A két vereség után Ferenc József engedményekre kényszerült, a megkötött zürichi béke értelmében Ausztria elveszítette Lombardia jó részét, így az olasz egységesülési folyamat új lendületet kapott. Ferenc József neoabszolutista rendszere megingott, s elindult a Birodalom belső politikájának átalakulása. Ligeti Dávid egyetértett Bertényi Iván véleményével, mely szerint Ferenc József személye nagyban hozzájárult a kiegyezés létrejöttéhez. Előadásában kiemelte, hogy a dinasztiahoz hű magyar tábornokok kulcsfontosságú szerepet töltek be a háborúk során.

A német egység megeremtése még szorosabban összekapcsolódott hazánk sorsával mint az olasz. 1865-ben megkezdődtek a tárgyalások, 1866-ban porosz–olasz szövetségkötést követően kitört az újabb háború. A döntő csata Königrätz-nél zajlott, Ausztria veresége megsemmisítő volt. A porosz békeajánlat elfogadása megmentette Ferenc József uralmát, s ezzel szertefoszlott a magyar szabadságharc 1866-os újrakezdésének esélye is.

Az előadó összefoglalójában elmondta, hogy a kudarcok engedékenyebbé tették az uralkodót, így jöhetett létre az 1867-es kompromisszum is.

A szünetet követően a harmadik szekció elnöke, Kozári Monika, a Magyar Tudományos Akadémia Doktori Tanács Titkárságának vezetője felvezette az utolsó három előadás témáját.

Első előadó Cieger, András a Magyar Tudományos Akadémia Bölcsészettudományi Kutatóközpont Történettudományi Intézet tudományos főmunkatársa volt, előadásának címe *A közös ügyek rendszere*. Referátumát a kiegyezés első lépéseinek, tehát az 1848-as állapotok visszaállításának ismertetésével kezdte. A kiegyezés létrejöttéhez hozzájárultak Deák programadó írásai, az uralkodó és az országgyűlés párbeszéde és Andrássy bécsi tárgyalásai, valamint a külpolitikai tényezők és az államcsőd veszélye. Deák 1861-től a jogfolytonosságot hangoztatva, a *Pragmatica Sanctio* szövegéhez nyúlt vissza. Ebből vezette le a közös védelem és közös külpolitika elvét. Magyarország visszakapta törvényhozási és kormányzati önállóságát, de jelentősen kibővült az uralkodó felségjog. A két állam dinasztikus uniójáról volt szó, ennek értelmében közös ügyeknek számított a külügy, hadügy és az ezek finanszírozását szolgáló pénzügy. Az uralkodó személye közös a Birodalom összes országában, de a törvény a magyar király és osztrák császári udvartartás költségeit elválasztotta, kifejezve a rendszer dualitását.

A Monarchia hadseregének vezényletére és belszervezetére vonatkozó intézkedési jog kizárólag az uralkodót illette meg. A védelmi rendszer átalakítása, az újoncok megszavazása csak az országgyűlés beleegyezésével történhetett. Lehetőség adódott a magyar honvédség megteremtésére.

A kiegyezés továbbá kitért három olyan közös ügyre, melyek nem a *Pragmatica Sanctio*-ból következtek (birodalmi adósság egy részének átvállalása, vám- és kereskedelmi szövetség). Cieger András értékelte a közjogi rendszert, majd összefoglalójában elmondta, hogy az új politikai rendszer megbízhatóan működött, és az 1918-as összeomlás egyértelműen nem vezethető vissza a kiegyezésre. Kiemelte, hogy a kiegyezés a mai napig nem vált a nemzeti emlékezet szerves részévé.

A soron következő előadó Kedves Gyula, az Országgyűlési Múzeum igazgatója *Ahol a magyar fél a legtöbbet engedett – a forradalom és a kiegyezés honvédsége* című előadásában a hadügy problematikájára tért ki. Az előadó mindenekelőtt vázolta a kifejtendő pontokat: Magyar Királyi Honvédség kialakítása, szerkezete, működési és működtetési lehetőségei, működtetők ismertetése.

A Magyar Királyi Honvédséget 1848–49 katonai vezetői szervezték meg. A kiegyezési törvény XLI. cikke értelmében a véderőnek elválaszthatatlan, sajátosan magyar része lett az újonnan szerveződő honvédség. Az előadó ismertette az 1848-as és 1867-es hadsereg-szervezés folyamatát. 1867 decemberében Perczel Móric a Honvédegyelet nevében interpellációt nyújtott be, Andrássy engedélyt adott a hadseregszervezési tárgyalások megindítására. 1868 tavaszán tárgyalások indultak a két kormány képviselői között a hadsereg szervezését illetően.

Az önállóság szimbólumai a '48-as és nemzeti jelképek voltak, a ruházat erőteljesen magyaros volt, a szolgálati nyelv pedig magyarrá vált. Kedves Gyula négy olyan pontot emelt ki, melyek biztonsági fékként szolgáltak: a Honvédségben hiányzott a tüzéség, amit csak 1913-ban pótoltak; a lovasság csak alegységi szinten szerveződhetett; újoncizást csak a közös hadsereg újonc-szükségletének kielégítése után történhetett, illetve

a uralkodót illető kinevezési jog. A minisztérium vezetősége 1848-as tisztekből állt, a hadsereg vezetőségének összetételére azonban kényesen ügyelt az uralkodó. A Magyar Királyi Honvédség csak a korszak végére vált teljes értékű, a hadszíntéren egyenlő eséllyel fellépő haderővé.

A szekció és a konferencia utolsó előadását Nagy Mariann, a Károli Gáspár Református Egyetem oktatója tartotta meg *Vámszövetség és kvóta – a gazdasági kiegyezés* címmel. Az előadás első részében a törvényelőkészítő tárgyalásokat, a másodikban a törvényeket, a harmadikban a kortársak és az utókor megítélését taglalta.

Az 1867-es kiegyezési törvények magyar változata a közös ügyeket megkülönböztette a közös érdekű ügyektől. 1866 májusában elkészült a közös ügyekre vonatkozó javaslatok, Deák Ferenc tanácsa alapján tartalmazták a kvótára, az államadósság kezelésére és a vám- és kereskedelmi szövetség törvénybe foglalására vonatkozó elképzeléseket. Küllügy és hadügy költségeire a vámbevételeket fordították. A közös költségekhez való hozzájárulás arányát és az államadósságok részbeni átvállalását 15–15 tagú bizottság tárgyalta. Hosszas vita után 1867 őszén sikerült megegyezni: a magyar fél terhét 28,5%-os arányban állapították meg. 1867 decemberének végén az országgyűlés elfogadta a gazdasági kiegyezésről szóló törvénycikkelyeket, a kvótáról az 1867. évi XIV. törvénycikk rendelkezett. A kvótát 30–70%-ban határozták meg, tíz évenként újra tárgyalták. Magyarország gazdaságilag gyorsabban fejlődött, mint Ausztria, így 1907-ben már 36,4% volt a kvóta aránya.

A kiegyezési törvény értelmében a kereskedelmi- és vámpolitika terén Magyarország szuverén és független állam volt, önállóan intézkedhetett. A magyar országgyűlés azonban készen bizonyult vám- és kereskedelmi szerződések kötésére. A két kormány tárgyalásai után elkészült a kereskedelmi-és vámszövetségről szóló javaslat, melyet mindkét fél országgyűlése elfogadott, így a XVI. törvénycikként lépett életbe. Ennek értelmében mindkét állam egy vám és kereskedelmi területet alkotott, közös vámhatárral, közösen állapították meg a vámdijszabást és együttesen kötöttek kereskedelmi szerződéseket más országokkal.

Nagy Mariann összegzésében elmondta, hogy Magyarország helyzete a közös piacon javult, egyenrangú partnerré vált, a korábbi alárendelt helyzetből felemelkedett. A gazdasági közösség működésében természetesen akadtak nehézségek az eltérő fejlettségi szint, gazdasági berendezkedés vagy kereskedelmi érdek miatt. A megegyezés előnyösnek bizonyult. Az előadó felhívta a figyelmet arra, hogy a magyar történelem leghosszabb, legeredményesebb gazdasági korszaka a dualizmus kora.

A HADTÖRTÉNETI INTÉZET ÉS MÚZEUM KÖNYVTÁRA

KISS GÁBOR
TÁBORNOKOK
A MAGYAR KIRÁLYI HONVÉDSÉGBEN
1868–1914

TARTALOM

TANULMÁNYOK

SOLYMOSI JÓZSEF	A szabadságharc újrakezdésének katonai esélyeiről 923
PETE LÁSZLÓ	A montefalcionei csata, 1861. július 10. 951
KRÁMLI MIHÁLY	Egy sorsdöntő időszak: a császári–királyi haditengerészet 1864–1868-ban 971
HERMANN RÓBERT	A tábornok hazatér. Görgei Artúr és a kiegyezés 989
FARKAS KATALIN	„Régi honvédek” a kiegyezéssel rendszerben. Az 1848–49-es honvédegyleti mozgalom története a kiegyezéstől az 1880-as évekig 1017

BIBLIOGRÁFIA

PÁSZTI LÁSZLÓ	Magyar hadtudományi munkák bibliográfiája, 1850–18801057
---------------	---

KRÓNKA

KOCSIS ANNAMÁRIA	Megosztó kompromisszum – az 1867. évi kiegyezés 150 év távlataból1129
------------------	--

CONTENTS

	STUDIES	
JÓZSEF SOLYMOSI	Military Chances of Restarting the Independence War	923
LÁSZLÓ PETE	The Battle of Montefalcione, 10 July 1861.....	951
MIHÁLY KRÁMLI	A Historic Period: The Imperial–Royal Navy in 1864–1868 ...	971
RÓBERT HERMANN	Artúr Görgei’s Returning to Hungary after the Compromise..	989
KATALIN FARKAS	The History of the 1848–49 Honvéd Associations from the Compromise until the 1880s	1017
	BIBLIOGRAPHY	
LÁSZLÓ PÁSZTI	Bibliography of Hungarian Works on Military Science, 1850–1880	1057
	CHRONICLE	
ANNAMÁRIA KOCSIS	A Divisive Compromise – The Compromise of 1867 from a 150-Year Perspective	1129

INHALT

	STUDIEN	
JÓZSEF SOLYMOSI	Über die militärischen Möglichkeiten des Neubeginns des Freiheitskampfes	923
LÁSZLÓ PETE	Die Schlacht bei Montefalcione, 10. Juli 1861	951
MIHÁLY KRÁMLI	Eine schicksalsträchtige Zeit: Die kaiserlich-königliche Kriegsmarine in den Jahren 1864–1868	971
RÓBERT HERMANN	Die Heimkehr von Artúr Görgei nach dem Österreichisch-Ungarischen Ausgleich	989
KATALIN FARKAS	„Alte Honved-Soldaten“ im System des Ausgleichs. Die Geschichte der Honved-Vereinsbewegung von 1848–49 vom Österreichisch-Ungarischen Ausgleich bis zu den 1880er Jahren.....	1017
	BIBLIOGRAFIE	
LÁSZLÓ PÁSZTI	Bibliografie der ungarischen militärwissenschaftlichen Werke, 1850–1880	1057
	CHRONIK	
ANNAMÁRIA KOCSIS	Ein spaltender Kompromiss – Ein Blick auf den Österreichisch-Ungarischen Ausgleich des Jahres 1867 nach 150 Jahren	1129

TABLE DES MATIÈRES

ÉTUDES	
JÓZSEF SOLYMOSI	Les chances militaires d'une reprise de la guerre d'indépendance 923
LÁSZLÓ PETE	La bataille de Montefalcione, 10 juillet 1861 951
MIHÁLY KRÁMLI	Une période déterminante : la marine militaire impériale-royale entre 1864 et 1868 971
RÓBERT HERMANN	Le retour au pays d'Artúr Görgei après le Compromis 989
KATALIN FARKAS	« Anciens soldats de l'armée hongroise » dans le système du Compromis. L'histoire des associations d'anciens soldats de 1848–1849 depuis le Compromis jusqu'aux années 1880 1017
BIBLIOGRAPHIE	
LÁSZLÓ PÁSZTI	Bibliographie des travaux hongrois de science militaire, 1850–1880 1057
CHRONIQUE	
ANNAMÁRIA KOCSIS	Un compromis qui divise – le Compromis de 1867 considéré 150 ans après 1129

СОДЕРЖАНИЕ

	ИССЛЕДОВАНИЯ	
ЙОЖЕФ ШОЙМОШИ	О военных шансах возобновления борьбы за свободу	923
ЛАСЛО ПЕТЕ	Битва при Монтефальчоне, 10-ое июля 1861-ого года	951
МИХАЙ КРАМЛИ	Один роковой период: императорско-королевский Военно-морской флот в 1864–1868-ых годах.....	971
РОБЕРТ ГЕРМАНН	Возвращение на родину. Артур Гёргеи после компромиссного соглашения	989
КАТАЛИН ФАРКАШ	«Старые гонведы» в системе компромиссного соглашения. История движения обществ гонвед 1848–49-ых годов от компромиссного соглашения до 1880-ых годов.....	1017
	БИБЛИОГРАФИЯ	
ЛАСЛО ПАСТИ	Библиография венгерских военно-исторических работ, 1850–1880-ые годы.....	1057
	ХРОНИКА	
АННАМАРИЯ КОЧИШ	Вызывающий разногласия компромисс – компромиссное соглашение 1867-ого года в 150-и летней перспективе	1129

A HADTÖRTÉNETI INTÉZET ÉS MÚZEUM KÖNYVTÁRA

ZSOLDOS ATTILA
VITÉZEK, ISPÁNOK, OLIGARCHÁK

—◆—◆—◆—
Tanulmányok a társadalom- és
a hadtörténetírás határvidékéről

**„A HADTÖRTÉNETI INTÉZET ÉS MÚZEUM KÖNYVTÁRA” SOROZAT
MEGJELENT KÖTETEI**

1. *Dombrády Lóránd*: Werth Henrik, akiről nem beszéltünk. Budapest, Argumentum, 2005.
2. *Mészáros Kálmán*: II. Rákóczi Ferenc tábornokai és brigadérosai. A kuruc katonai felső vezetés létrejötte és hierarchiája, 1703–1711. Budapest, Argumentum, 2006.
3. *Hermann Róbert*: Kossuth hadserege, Kossuth fővezérei. Budapest, Argumentum, 2007.
4. *Kubinyi András*: Nándorfehérvártól Mohácsig. A Mátyás- és Jagelló-kor hadtörténete. Budapest, Argumentum, 2007.
5. *Jankó Annamária*: Magyarország katonai felmérései, 1763–1950. Budapest, Argumentum, 2007.
6. *Veszprémy László*: Lovagvilág Magyarországon. Lovagok, keresztesek, hadmérnökök a középkori Magyarországon. Válogatott tanulmányok. Budapest, Argumentum, 2008.
7. Egy elfeledett diadal. A 907. évi pozsonyi csata. Szerk. *Torma Béla Gyula – Veszprémy László*. Budapest, HM Hadtörténeti Intézet és Múzeum, 2008.
8. **Urbán Aladár*: Batthyánytól Kossuthig. Hadsereg és politika 1848 nyarán és őszén. Budapest, Argumentum, 2009.
9. *B. Szabó János*: A honfoglalóktól a huszárokig. A középkori magyar könnyűlovaságról. Budapest, Argumentum, 2010.
10. **Borosy András*: Hadakozók, keresztesek, hadi érdek a középkori Magyarországon. Válogatott tanulmányok. Budapest, Argumentum, 2010.
11. *Székely György*: Népek, rendek, dinasztiák. Tanulmányok Közép- és Kelet-Európa hadtörténetéből. Budapest, Argumentum, 2010.
12. *Balla Tibor*: A nagy háború osztrák–magyar tábornokai. Budapest, Argumentum, 2010.
13. **Markó György*: A Honvédelmi Minisztérium szervezete, 1945–1956. Budapest, Argumentum, 2011.
14. **Farkas Katalin*: Magyar függetlenségi törekvések, 1859–1866. Budapest, HM Hadtörténeti Intézet és Múzeum, Line Design, 2011.
15. *Hausner Gábor*: Márs könyvet olvas. Zrínyi Miklós és a 17. századi hadtudományi irodalom. Budapest, Argumentum, 2011.

16. **Kovács László*: A magyar kalandozások zsákmányáról. Budapest, HM Hadtörténeti Intézet és Múzeum, Line Design, 2011.
17. **Tulipán Éva*: Szigorúan ellenőrzött emlékezet. A Köztársaság téri ostrom 1956-ban. Budapest, Argumentum, 2012.
18. **Dombrády Lóránd*: Szombathelyi Ferenc vezérezredes. Budapest, HM Hadtörténeti Intézet és Múzeum, 2012.
19. Az újrakezdés esélye. Tanulmányok a Rákóczi-szabadságharc befejeződésének 300. évfordulója alakalmából. Szerk. *Czigány István – Kincses Katalin Mária*. Budapest, HM Hadtörténeti Intézet és Múzeum, 2012.
20. *Pete László*: Garibaldi magyar parancsnokai. Budapest, HM Hadtörténeti Intézet és Múzeum, Line Design, 2013.
21. *Kálmán Peregrin – Veszprémy László*: Európa védelmében. Kapisztrán Szent János és a nándorfehérvári diadal emlékezete. Budapest, HM Hadtörténeti Intézet és Múzeum, Line Design, 2013.
22. **Solymosi József*: Forradalom és szabadságharc Északkelet-Magyarországon 1848–1849-ben. Budapest, HM Hadtörténeti Intézet és Múzeum, 2013.
23. **Lázár Balázs*: Krajovai és topolyai báró Kray Pál tábornagy katonai pályája. Budapest, HM Hadtörténeti Intézet és Múzeum, 2013.
24. *Pászti László*: A magyar honvédsereg harcászata az 1848/49-es szabadságharcban. Budapest, HM Hadtörténeti Intézet és Múzeum, Line Design, 2013.
25. *Perjés Géza*: Csatakönyv. Tanulmányok a magyar és az egyetemes történelem csatáiról. Budapest, HM Hadtörténeti Intézet és Múzeum, 2014.
26. **Ágoston Gábor*: Európa és az Oszmán hódítás. Budapest, HM Hadtörténeti Intézet és Múzeum, 2014.
27. *A magyar hadtörténetírás története és aktuális kérdései. Szerk. *Kincses Katalin Mária*. Budapest, HM Hadtörténeti Intézet és Múzeum, 2015.
28. **Tóth Ferenc*: Magyar huszárok francia földön. Hussards hongrois en France. Budapest, HM Hadtörténeti Intézet és Múzeum, 2016.
29. **Kiss Gábor*: Tábornokok a Magyar Királyi Honvédségben. Budapest, HM Hadtörténeti Intézet és Múzeum, 2016.
30. **Zsoldos Attila*: Vitézek, ispánok, oligarchák. Tanulmányok a társadalom- és a hadtörténetírás határvidékéről. Budapest, HM Hadtörténeti Intézet és Múzeum, 2016.

A Hadtörténeti Intézet és Múzeum *-gal jelölt kiadványai megvásárolhatók
a Hadtörténeti Múzeum Múzeumpedagógiai és Kiállítási Osztályán
(1014 Budapest, Kapisztrán tér 2–4. Telefonszám: 325-1600)

A HADTÖRTÉNELMI KÖZLEMÉNYEK KÖZLÉSI SZABÁLYZATA

A *Hadtörténelmi Közlemények* kizárólag a magyar és a magyar hadtörténelemhez kapcsolódó egyetemes hadtörténet körébe tartozó, első közlésnek számító publikációkat közöl 1-1,5 (kivételes esetekben 2) szerzői ív (legfeljebb 80 000 leütés) terjedelemben. A *Hadtörténelmi Közlemények* referált folyóirat, melynek rovataiban csak két független lektor és a folyóirat impresszumában olvasható Szerkesztőbizottság tagjai által jóváhagyott írások jelenhetnek meg. A Szerkesztőség csak névvel, címmel és elérhetőséggel ellátott kéziratokat fogad el, melyeket kérünk a kézirat elején föltüntetni.

A Tanulmányok, Közlemények, Műhely és Forrásközlemények rovatok valamelyikébe szánt íráshoz magyar nyelvű rezümét kérünk csatolni. A képeket, grafikonokat, térkép-vázlatokat külön (számozott, jól azonosítható) fájlokban, 300 DPI felbontásban, lehetőség szerint JPG fájlként mellékeljük.

Recenziók beküldésénél kérjük, hogy a szemlézett könyv teljes címleírását közöljék (szerző, cím, sorozatcím, ha van, megjelenés helye, kiadó, megjelenés éve, oldalszám, ISBN-szám).

A folyóiratban megjelentetendő írásokhoz (a krónikák, könyvszemlék, nekrológok kivételével) bibliográfiát és szükség esetén (külön) rövidítésjegyzéket kérünk csatolni az írás végén.

A jegyzetekben az idézett műveket, forrásokat rövidítve, a szerző (szerkesztő) vezetéknévvel és a megjelenés évszámával kérjük megadni, amit az írás végére helyezett Bibliográfiában kell feloldani, a rövidítés és annak feloldása között Tab. leütés alkalmazandó (pl.: *Farkas* 2012. → *Farkas Katalin*: Perczel Mór az emigrációban. *Hadtörténelmi Közlemények*, 125. (2012) 1. sz. 41–90. o.).

A *Hadtörténelmi Közlemények*ben kiemelésre a dőlt betűs szedés (kurzíválás, italic), kivételesen a félkövér szedés (bold) szolgál, aláhúzást és ritkítást ne használjanak. Művek, szakirodalmi írások szövegének átvételét idézőjelek közé foglalásuk jelzi, az idézetek egészének kurzív szedéssel való közlését kérjük mellőzni. A főszövegben kurzívval emelik ki a műcímeket, az idegen nyelvű terminus technicusokat így: (*terminus technicus*), és ahogyan a jegyzetekben, úgy a főszövegben is kurzíválják a folyóiratok elnevezését.

A szerző család- és keresztnéve kurzívval szedendő. A keresztnévet mindig ki kell írni, nem kezdőbetűvel rövidíteni (kivétel, ha a címlapon csak kezdőbetű szerepel). A szerző keresztnéve és családnévének sorrendje mindig a nyomtatványon olvashatóval egyezik meg. Társszerzők nevei között nagyködtőjelet kell használni. A szerző(k) neve után mindig kettőspont következzen, kivétel, ha a név genitivusban áll, ekkor az írásjel elmarad (pl. *Erasmii Opera omnia*; *Zrínyi Miklós* Válogatott művei).

A mű címét a jegyzetekben nem kell kurzíválni. Ha a műnek alcíme is van, közéjük pont kerüljön, akkor is, ha az alcím zárójelben van. A cím után, zárójel nélkül következik a kötet szerkesztőjének neve, előtte a Szerk. szócska áll, ha az idézett kötet magyar nyelvű; Ed., ha angol, olasz vagy latin; Éd., ha francia; Hrsg. vagy Hg. (=Herausgeber), ill. hrsg. vagy hg. (= herausgegeben), ha német nyelvű. Több szerkesztővel bíró angol könyvek idézések az Ed. helyett a többes számot jelző Eds. szócska áll. Több szerkesztő esetében azok neve között nagyködtőjel van (nem vessző).

A kiadás helye, a kiadás éve e sorrendben következnek, közöttük vessző áll. A kiadás helyét mindig eredeti nyelven és teljes egészében ki kell írni (pl. Wien vagy Budapest). A kiadó nevét csak akkor kell megadni, ha az valamilyen szempont miatt feltétlenül szükséges (hely nélkül, csak kiadóval megjelent kötetek, könyvtörténeti tanulmányok stb. esetén) – ekkor a kiadás helye és a kiadás éve közé, vesszővel elválasztva kerül.

Az idézett könyvet magába foglaló könyvsorozat címét a kiadás évét követően zárójelben kérjük. A könyvsorozat szerkesztőjének nevét csak akkor kell megadni, ha a címnegyedben kiemelten szerepel a könyvben.

Folyóiratok esetében a folyóirat kurzívval szedett neve után vessző áll, majd normállal szedve az évfolyam, zárójelben megadva a megjelenés éve, majd a folyóirat száma következik.

Ezután az idézett lapszámok következnek, amelyek után az o. rövidítés áll. Több egymást követő lapra hivatkozás esetén közéjük nagykötojelet kell tenni (33–59. o.), több mással nem érintkező lapszám esetén ezek közt pont és vessző áll, és az utolsó lapszám után is pont áll (33., 52., 97. o.).

Az évszázadokat – az idézetekben és hivatkozott címekben lévő eltérő változatok kivételével – római számokkal írják.

A jegyzetekben az alábbi rövidítéseket kérjük alkalmazni (másokat nem): vö.: (‘vesd össze’); uo. (‘ugyanott’); Uő: (‘ugyanő’ ez mindig nagybetűvel és kurzívval, mert a szerző nevét helyettesíti, de pont nincs utána); ti. (tudniillik); sz. (szám); ill. (illetve); jegyz. (jegyzet, jegyzetek); pl. (‘például’); stb. (és így tovább); r. (‘recto’); v. (‘verso’); fol. (‘folio’).

A személynevek között a nagykötojelet (alt+150) betűközzel, városok esetében szorosan, azaz betűköz nélkül helyezzük el. Pl.: *Kovács Tibor – Lengyel János*, de Wien–Köln–Bonn.

Internetről levett anyagok esetén kérjük, adják meg a honlap pontos címét és a letöltés dátumát ebben az alakban, pl.: <http://www.bibliothek.uni-augsburg.de/>; a letöltés időpontja: 2017. január 1.)

Hadtörténelmi Közlemények Szerkesztősége